

Zin in onzin

Aan de hand van de laatst geschreven romans van :
Herman Brusselmans

Wester Buijsman

Inhoudstafel

Introductie.....	2
Wie is Herman Brusselmans.....	3
Absurdisme.....	6
Absurde, ongerijmde, nonsensicale humor	10
Conclusie om te concluderen	16
Bijlage 1.....	17
Literatuurlijst.....	25

Introductie

Een aantal jaar geleden las ik niet veel. Het boeide mij niet echt. Ik had geen zin om tijd te stoppen in een literair verhaal waar ik mentaal moeite voor moest doen. Het uitvogelen van het motief in het boek. Ik bekeek vooral kunst, films en tv-series waar ik inspiratie uit haalde voor mijn eigen schrijven. Want ja, ik wilde schrijven en door die wil kwam ik er langzaam maar zeker achter dat je om beter te schrijven veel moet lezen. Ik had dus een achterstand. Ik las een paar klassiekers die jarenlang geprezen zijn, en ik snapte daar geen zak van. Ik deed de moeite er niet voor. Toen ik me dit realiseerde kocht ik alleen nog maar boeken die mij interesseerden. Een van die eerste boeken was *Zeik* (2014) van Herman Brusselmans. Nooit eerder las ik een boek zo snel uit en heb ik er zo van genoten. Ik ontdekte het plezier van lezen. Hoewel ik niet snel Mulisch of Hemmingway zal lezen, boeit de literatuur mij nu wel, want er is genoeg dat bij mij past. *Let's get this party started!*

Ik hou ontzettend veel van humor en een karaktertrek van mij is dat ik me meestal niet zo druk maak om bepaalde dingen, ik relativeer per seconde. Onzin speelt daarbij een grote rol, onzinnige absurde humor is bij uitstek een vorm van relativeren voor mij. Dat zie je terug in mijn schrijven, maar ook in mijn dagelijks leven. Ik probeer geen *zin* aan het leven te geven maar *onzin*. Dus als een schrijver mij op een bloedserieuze toon een wereldprobleem voorlegt dat ik allang op mijn eigen manier heb verwerkt kan dit mij alleen maar irriteren. Brusselmans is iemand die zwartgalligheid oplost met humor en onzin. En omdat ik van lezen moet en wil leren, en Brusselmans het meest bij mij past schrijf ik mijn scriptie over zijn werk. Ik hoop antwoorden te vinden op vragen als: Waarom schrijft hij zoals hij schrijft? Is het een grote grap of bevat zijn werk een diepere laag? Waarom hou ik hier zo van?

Wie is Herman Brusselmans

De in 1957 geboren schrijver heeft onderhand zo'n 70 boeken geschreven en zijn gemiddelde ligt op 2 boeken per jaar. Zijn werk wordt gekenmerkt door een hoog autobiografisch gehalte en drank, seks, verveling en heel veel sigaretten roken zijn terugkerende thema's. Hij heeft veel bekendheid opgedaan door televisieoptredens waarin hij vaak controversieel optrad. Zijn boeken worden vaak als controversieel bestempeld en daardoor is hij een van de meest verguisde schrijvers van Vlaanderen. Men heeft vooral kritiek op de eentonigheid van zijn oeuvre, de schuttingtaal en de platte seksueel getinte uitspraken. Veel boeken gaan over zijn leven als beroemd schrijver en bevatten gescheld op zijn omgeving en collega-schrijvers. Door critici wordt hij hierom en om zijn vele optredens in de media vaak niet serieus genomen. Ondanks de kritiek is zijn werk populair, vooral bij een jong publiek, en hij groeide uit tot een van de bestverkopende schrijvers van Vlaanderen.

Ik vermoed dat hij juist de controversiële thema's en uitspraken inzet om een bepaald publiek te raken. Misschien schrijft hij niet voor de cultureel onderlegd, meedenkende mens (om er maar een label op te plakken). Hij komt zelf van het platteland. Zijn vader was veehandelaar en Brusselmans groeide daardoor op in een harde wereld. Hard werken en er weinig voor terug krijgen. Hij schrijft over wat hij kent, waar hij mee opgegroeid is. Aantrekkelijk voor de boze witte man (Het label die we sinds de verkiezing van Trump vaak horen). Hoewel ik zojuist schreef dat hij niet schrijft voor de cultureel onderlegd, meedenkende mens geloof ik dat niet helemaal. Zijn boeken zijn vaak een parodie en hebben een meta perspectief. Het laat de grofheid van het leven zien en Brusselmans speelt een spel met wat die cultureel onderlegd, meedenkende mens aankan. In zijn boeken is hij de lezer aan het uitlokken, kijk eens hoe ver ik ga. Degenen die dit doorzien, meedenken, en door alle platte uitspraken heen lezen zien wat hij doet. Zoals hierboven beschreven is spreekt hij vooral een jong publiek aan. Ik denk dat het te maken heeft met de rebelse houding. Jongeren zijn vaak onder de indruk van iemand die alles anders doet en tegen het establishment aan duwt, dat willen zij ook, een nieuwe toekomst, verandering. Daar sprak hij mij in ieder geval mee aan.

"Ik had over Ravissante brij een uitstekende kritiek gelezen in Het Nieuwsblad, geschreven door halftime boekenbespreker Guido Van Pons, die de rest van z'n tijd vulde met het ontdooien van bevroren paddenstoelen, en door de firma Sjampinjon N.V. per paddenstoel werd betaald, wat geen vetpot was." ¹

"Doe maar Plafonds te koop van de Limburger Vital Lukkers,' zei ik. Dat had ik al eens gelezen en het was geen goed boek, probeer in de literatuur maar 'ns een goed boek te vinden. Dat was toen moeilijk en zoals we weten is het in de huidige tijden nog veel moeilijker." ²

¹ Herman Brusselmans, *De fouten*. pp. 89.

² Herman Brusselmans, *De fouten*. pp. 89.

Dit vind ik twee voorbeelden van het in de maling nemen van het establishment. In het eerste voorbeeld zet hij een recensent voor schut. Het is een sneer naar recensenten die zijn boeken slecht recenseren of een sneer naar recensenten die recenseren op een manier waar hij het niet mee eens is. Voorbeeld twee laat zien dat hij al zijn collega-schrijvers kleineert. Hij vindt waarschijnlijk dat er weinig goede boeken geschreven worden of vooral te veel slechte.

“Bestaat er een essentieel onderdeel dat iedere goede roman bezit?

Humor. Dan denk ik aan de boeken van Gerard Reve of Woody Allen. Het probleem is alleen dat er vandaag de dag weinig dijenkletsers geschreven worden. Ik bedenk me weleens: waarom winnen grappige boeken nooit eens een grote literatuurprijs? Kijk nou naar *De Maagd Marino* van Yves Petry [in 2011 winnaar Libris Prijs, red.]: dat is zo’n ongelofelijk saai, humorloos, kutboek.

Of *Godverdomse dagen op een godverdomse bol* van Dimitri Verhulst [Libris Prijs 2009, red.] Kun je je een vervelender boek voorstellen?

Veel mensen zijn te dom om goede humor te begrijpen. Ook recensenten en juryleden. Dat zijn allemaal zuurpruimige mensen, die vinden dat literatuur met de grote L. moet gaan over de diepte van de menselijke geest. Wat ze alleen vergeten: de menselijke geest heeft helemaal geen diepte. Wij gaan allemaal naar het toilet, doen boodschappen, kijken televisie. We doen maar wat. "Maar al die critici zijn bang om van een voetstuk te vallen als ze een komisch boek bekronen. Ze vrezen dan niet meer serieus genomen te worden. Dus moeten ze die nieuwe Adriaan van Dis wel goed vinden. Wat een bullshit. Maar ik schrijf nu dertig jaar en weet: pleiten voor humor is vechten tegen de bierkaai.”³

Uit dit interview blijkt hij te menen wat hij in zijn boeken schrijft, maar hij weet dit op zo’n manier op te schrijven dat hij het op een spottende manier bekritiseert, wat ik onschuldiger en prettiger om te lezen vind dan een droog en snoeihard antwoord op de vraag: Bestaat er een essentieel onderdeel dat iedere goede roman bezit? Of hij bedoelt dit ironisch en moet ik er niet te veel achter zoeken. Die twijfel tussen het kiezen van: is dit kritisch of ironisch, is denk ik het spel.

“Wie is uw favoriete schrijver?

Gerard Reve. Hem blijf ik herlezen. Vooral bij zijn vele brievenboeken vraag je je constant af: meent hij het nu? Hij heeft mensen veel kunnen wijsmaken. Dat hij luitenant in het leger is geweest. Hij heeft zichzelf tot mythe gemaakt. Dat vind ik heel erg leuk. Zijn ironie is geweldig. Ik merk echt dat ik door hem ben beïnvloed.”⁴

Ik denk dat Brusselmans iemand is die de lezer graag een spiegel voorhoudt. De wereld is absurd, kijk maar. Dat doet hij in thematische vorm door zijn semi-autobiografische schrijfwijze en dagelijkse beslommeringen waarin hij zijn wereldbeeld schetst.

³ .open boek *Herman Brusselmans*, NRC, Roderick Nieuwenhuis, 7 september 2015

⁴ .open boek *Herman Brusselmans*, NRC, Roderick Nieuwenhuis, 7 september 2015

“Ik voelde achter m’n linker oor. Daar voelde ik niks. Dat was prima nieuws. We liepen door. Een aantal terroristen was gevangengenomen en zo mochten hun zegje doen. De eerste zei: ‘Ik heb 24 mensen doodgeschoten en ik heb er 13 onthoofd.’ De tweede zei: ‘Ik heb 18 mensen doodgeschoten en ik heb er 16 onthoofd.’ De derde zei: ‘Ik heb 34 mensen doodgeschoten en ik heb er 1 onthoofd. Ik ben niet zo’n onthoofden. Maar ik heb wel van 76 mensen de handen afgehakt.’ De commentatorstem zei: ‘Deze jongens die er heel gewoon uitzien, hebben dus heel wat op hun kerfstok.’ Heel gewoon, jawel, hoewel ze de kleurloze ogen hadden van wezens die al voor de tijdrekening uitgeroeid hadden moeten worden. Dat is per ongeluk niet gebeurd. De gevolgen laten zich raden. Er zijn Grijsgroene Ogen en er zijn kleurloze ogen van monsters, en ik ben blij dat ik nog steeds het onderscheid kan maken.”⁵

In dit voorbeeld maakt Brusselmans een bepaald nieuwsbericht absurd door het te overdrijven. We kennen allemaal de nieuwsberichten van terroristen die mensen onthoofd hebben, en ik moet zeggen dat dit nieuws mij inmiddels niet meer shockeert. Brusselmans laat me even beseffen dat dit nog steeds aan de gang is en misschien zien wij het niet in deze extreme mate op het nieuws, maar wie zegt dat er niet 3 terroristen zijn die dit aantal mensen hebben onthoofd. Zo’n tekst kan rauw op je dak vallen, maar Brusselmans weet dit toch een redelijk grappige kant op te draaien door het ironisch te maken, een terrorist die niet zo van onthoofden houdt, maar wel van handen afhakken. Het gaat tegen de verwachting van de lezer in, dat maakt het verassend en voor de één ook grappig. Na het citaat uit het nepnieuwsbericht laat hij zijn gedachten gaan over deze terroristen en benoemt hij wat wij allemaal over terroristen denken, dat ze allemaal uitgeroeid hadden moeten worden. Een inhumane gedachte, geen vredelievend idee, minder links, maar wel hoe een groot deel van de mensheid erover denkt, vooral de boze witte man. Daarna maakt hij het persoonlijk, de grijsgroene ogen zijn die van zijn ex en hij is blij dat hij het goede in de mens nog kan zien. Ik denk dat dit zijn manier van schrijven is, zijn filosofie. Het reflecteren op de wereld vanuit zijn persoonlijke omgeving en gedachten, maar vooral door het uit te vergroten en absurd te maken.

⁵ Herman Brusselmans, *Poppy en Eddie en Manon en Roy Harper*. pp. 229-230

Absurdisme

Ik vermoed dat Brusselmans een absurdist is zowel in filosofische zin als in humoristische zin, op de humoristische zin kom ik later terug in *hoofdstuk: absurde, ongerijmde, nonsensikale humor*. Zijn boeken gaan vrijwel altijd over hemzelf en zijn blik op de wereld. Maar zijn hoofdpersonages zijn niet Herman Brusselmans, hoewel hij ze zo noemt. Het zijn fictieve Hermannen. Hij positioneert zich zo op een meta-niveau, waardoor hij het absurde van de wereld van een afstandje kan laten zien.

Een van de eersten die de filosofie van het absurdisme benoemde en gebruikte was Albert Camus. Albert Camus (1913-1960) was een journalist, redacteur, toneelschrijver en regisseur, romanschrijver en schrijver van korte verhalen, politieke essays en hij was een activist. Hij ontkent stellig dat hij ook een filosoof was. Hij was tegen de systematiek van filosofie, hij geloofde niet in rationalisme. Hij dacht na zonder het te beargumenteren en presenteerde metaforen en was vooral bezig met intieme en persoonlijke ervaringen. Hij zei: 'Er is maar een serieuze filosofische vraag, en dat is zelfmoord.' Hij ziet deze vraag als een natuurlijke reactie op de onderliggende idee, namelijk dat het leven absurd is. De paradoxale situatie tussen onze impuls om soortgelijke ultieme vragen te stellen, als bijvoorbeeld: waarom leven we? en geen adequaat antwoord te hebben op dit soort vragen, is wat Camus *het absurde* noemt. Camus filosofie van *het absurde* zoekt de consequenties die boven komen rijzen door deze paradox. Deze gedachten schreef hij op in *De mythe van Sisyfus* (1942). Sisyfus duwt keer op keer een rots een berg op die weer naar beneden rolt.

"Het is tijdens de afdaling dat Sisyfus voor mij interessant wordt. Dit is het uur van de waarheid, van het bewustzijn. Sisyfus, de machteloze, kent de ellende van zijn bestaan. De afdaling van de berg kan vreugdevol of ellendig zijn. Wanneer hij aan de aarde herinnerd wordt, hij naar het geluk terugverlangt, dan wint de rots. Maar die verpletterende waarheid wordt overwonnen wanneer zij wordt erkend. De mens weet dat zijn lot wordt bezegeld door de dood, dit is het wat zijn bestaan tot menselijk bestaan maakt. En dat menselijk bestaan is zijn trots. Sisyfus leert ons de goden loochenen en rotsblokken op te tillen. De wereld zonder heer en meester is niet onvruchtbaar en is niet waardeloos. De strijd naar de top alleen vult het hart van een mens. Wij moeten ons indenken dat Sisyfus gelukkig is." ⁶

Hij noemt Sisyfus een absurde held. Iemand die zich bewust is van het absurde bestaan en aanvaardt zijn sterfelijkheid en is daar gelukkig mee, maar komt daar ook tegen in opstand, door van moment op moment te leven en altijd op zoek te zijn naar geluk en indien nodig opstandigheid. In mijn ogen zijn de boeken en thema's van Brusselmans hiermee overeenkomstig.

Camus heeft verschillende romans geschreven over absurde helden. *De vreemdeling* (1942) is er daar een van. Het is een verhaal over een onbegrepen moordenaar. Het boek bestaat uit twee delen. In het

⁶ Albert Camus. *De mythe van Sisyfus*. Slotstuk.

eerste deel volg je het hoofdpersonage Meursault een aantal dagen tot de moord. Deel twee bestrijkt het proces waarin Meursault wordt veroordeeld tot het schavot.

In het boek wordt vanuit de *ik* vooral beschouwend geschreven. De *ik* spreekt zijn gedachten en gevoelens niet uit en beschrijft wat hij meemaakt.

“Toen ze gingen zitten keken de meesten me aan en knikte een beetje verlegen naar me, hun lippen helemaal weggeslonken door hun tandenloosheid, en ik was er niet zeker van of ze me groetten of dat het een tic was. Ik geloof toch wel dat ze me wilden groeten. Toen opeens ben ik me ervan bewust geworden dat ze daar tegenover me allemaal zaten te knikkebollen, aan weerszij van de conciërge.”⁷

Deze alinea deed me sterk denken aan Brusselmans. Op een zachtere manier welteverstaan. Ik ging na of mijn observatie waar was en kwam er al snel achter dat de situatie weliswaar in Brusselmans boeken had kunnen staan, aangezien het een vreemde ongewone situatie is, toch is het perspectief totaal anders. In de alinea van *De vreemdeling* wordt verteld vanuit een *ik* en je ziet alleen wat de *ik* ook ziet. De *ik* van Brusselmans is een *alwetende ik*, de *ik* weet alles en benoemt alleen wat hij nuttig vindt voor de lezer. Hierdoor kan alles beschreven en vooral verzonnen worden.

“Er was file in de straat. Dat kwam omdat (ik ben een alwetende auteur) een man die in de eerste auto van de file zat een aanval van borderline had gekregen en wijselijk was gestopt.”⁸

Brusselmans zegt hier letterlijk welke positie hij als schrijver heeft. Tot zo ver deze vergelijking. Want wat mij vooral aangaat in de vergelijking tot het absurdisme is de thematiek. In *De vreemdeling* gaat het over een hoofdpersonage dat van dag tot dag leeft, in het hier en nu. Een karakter dat zich heel bewust is van de dingen om zich heen en daar zijn schouders bij ophaalt.

In *de vreemdeling* heeft de schrijver een beeld van de wereld geschetst, of eerder een specifieke situatie, namelijk een moord. Hij laat het hoofdpersonage daar niet veel over vertellen, het is aan de lezer om uit te vinden wat het hoofdpersonage ervan vindt en wat er bedoeld wordt met dit verhaal.

Brusselmans pakt dit anders aan. Hij schrijft vanuit een *ik* en die ik is *hij*, zegt hij, maar dat moet je nooit helemaal geloven, zeker niet als je de uitspraken van de ik voor waar aanneemt. Want de ik heeft een duidelijke mening over alles, Brusselmans schetst een wereld en de ik geeft daar zijn mening over. Zijn hoofdpersonage is een schrijver en die heeft wat te vertellen over recensenten en collega-auteurs, en dat is niet mals.

Brusselmans bespaart niemand en schrijft en schrijft en schrijft alsof hij de drukpers zelf is. Dit is het opstandige.

Maar de hoofdpersonages die Brusselmans opvoert, waarvan hij beweert dat hij dat zelf is, stellen wel dezelfde vragen als Camus.

⁷ Albert Camus, *De vreemdeling* pp. 14-15

⁸ Herman Brusselmans, *Poppy en Eddie en Manon en Roy Harper*. pp. 78

“De reden waarom ik geen zelfmoord pleeg is dat ik de Dood wil uitdagen om haar eigen gang te gaan. Nochtans zou je kunnen zeggen dat ik redenen genoeg heb om het wel te doen. Ik ben oud, versleten, alleen, aan het einde van m’n latijn, pessimistisch, kapot van de melancholie, in verwachting van niets, en meer dan de helft van de tijd veel te zwartgallig. Er is oorlog op komst, vrouwen houden niet meer van mannen, de natuur is stervend, ik heb geen opvolger, en m’n boeken vergaan in vochtige kelders. Ik heb niet de mooiste bril van Gent. Ik ben al te dikwijls zo eenzaam dat ik bezwijk onder de druk van mezelf. Ik rook te veel, ik drink te veel koffie, ik eet te veel Lions. Nog zelden kan ik ontroerd worden door muziek, kunst, dingen of mensen. Alleen dieren weten me geregeld te ontroeren. Ik zie weinig dieren. Gelukkig dat ik Eddie bijna dagelijks zie, en in z’n zog heeft hij weleens Sam, de hond die Poppy onder haar hoede neemt als z’n baas, een vriend van Poppy genaamd Sylvester, uithuizig of aan het werk is.”⁹

Dit beschrijft eigenlijk het hele boek *Poppy en Eddie en Manon en Roy Harper*. Maar ook het absurdisme. Hij beschrijft de voor hem absurde wereld en alle redenen om er niet in te willen leven, maar hij leeft en gaat door.

Ook in *De fouten* doet hij iets soortgelijks:

“De literatuur is mijn vak. Ik beoefen het met ernst, doorzettingsvermogen, en hoop. Je hoopt als schrijver dat je altijd beter zult schrijven. Deze hoop mag ijdel zijn, maar hij helpt je om te vechten tegen demonen, schijngedachten, angsten, geheugenproblemen, een verwrongen kijk op de werkelijkheid, paranoia, laakbare ideeën, wanen, stemmen, diepe vermoedens van het brein, geestelijke aberraties, verslavingen, overgevoeligheid, en de wil om ooit – zo snel mogelijk – een keuze te maken tussen zelfmoord en de overheersing van de wereld. Ik wil dood, maar pleeg geen zelfmoord. Ik zit op de top van de hoogste berg, maar ik wil niet de wereld overheersen. Op die top is het heel eenzaam. Als je op je hoofd gaat staan zit je op de bodem van het diepste dal. Verhuis van de top naar de bodem terwijl je schrijft, en terwijl je verder schrijft, verhuis dan weer van de bodem naar de top, en blijf verhuizen tot het boek klaar is, herlees het en denk: de volgende keer neem ik bij het verhuizen minder ballast mee. Maar blijf schrijven, tot de laatste snik, en probeer fouten te vermijden. Wat zijn fouten? Fouten zijn deuken in het ondoordringbare pantser van de werkelijkheid.”¹⁰

Ik denk dat je hier de kern van Herman Brusselmans’ oeuvre in kan lezen. Ik vind het heel oprecht en aandoenlijk, maar ook zeer ernstig. De diepe ernst van de overpeinzingen van de dood en de zin van het leven en daar totaal geen antwoord op hebben behalve er tegen wil en dank mee door gaan. Voor mij waren beide stukken erg inspirerend om te lezen als beginnend schrijver. Het leek een les, en de les luidt: schrijf! Ik twijfel vaak waar het allemaal goed voor is. Mijn schrijven, waarom doe ik het, ik weet nu dat ik het doe omdat ik schrijven moet, er zit niets anders op, dit is mijn keuze en daar moet ik het

⁹ Herman Brusselmans *Poppy en Eddie en Manon en Roy harper* pp. 187

¹⁰ Herman Brusselmans, *De Fouten*. pp. 240

mee doen. Dit vergeet ik wel eens. Was ik maar een administratief medewerker die van 9 tot 5 werkt, denk ik weleens, dan valt er een last van mijn schouders, de last van het moeten schrijven, maar nu realiseer ik me dat het geen last is maar gewoon iets is wat ik nou eenmaal wil doen en waar ik plezier uit haal. De vragen en frustratie horen erbij.

“Ik glimlach om deze onzinnige vragen, die nooit een antwoord van dichtbij hebben gezien. Ik zet de HP-computer aan, en – nou ja, er zit anders niks op – ik begin te schrijven.”¹¹

Gelukkig is Brusselmans' werk helemaal niet zo zwart zoals ik hier beschreven heb. Integendeel, ik moest hard zoeken naar die donkerte, want 90 procent van zijn boeken zijn absurde humoristische onzinnigheden, waar ik in eerste instantie voor viel. Door de ironie en overdrijving in te zetten als stijfiguur verlicht hij het. Zonder de ironie en overdrijvingen geven zijn boeken eerder een realistisch beeld van de wereld, door het te overdrijven maakt hij bepaalde slechte zaken in de wereld aantoonbaarder, opvallender en enigszins komisch. Het is fijn om uit te vinden dat Herman Brusselmans weldegelijk een bedoeling heeft met die platte absurde grappen en er een serieuze diepe gedachte achter zit. Ik denk dat lezers die zijn werk niet appreciëren over deze laag heen lezen, en hem daarom minder serieus nemen, want hoe serieus neem je een clown. Uit de zojuist gemaakte conclusie blijkt dat hij geen clown is maar een cabaretier, iemand waar je om kan lachen en die tegelijkertijd een boodschap meegeeft. Je kunt je natuurlijk afvragen of die boodschap opweegt tegen al die bullshit die hij schrijft. Ik denk van wel: het is zijn bedoeling om die zwartgalligheid te bedekken met een laag van onzin, het absurde en bullshit. Ik laat Herman zelf dit hoofdstuk concluderen door hem te citeren uit een interview over *Poppy en Eddie en Manon en Roy Harper*.

“In principe heb je als schrijver niets te delen. Het is niet dat mijn leven belangrijker is dan het leven van om het even wie, maar ik wil mijzelf wel een beetje volgen met mijn literatuur. Bijna ondanks het feit dat mijn leven niet veel voorstelt, want ik zit meestal te schrijven. Ik maak geen grootse dingen mee, ik zit continu boeken te schrijven waarin in schrijf dat ik alleen maar zit te schrijven. En om dat soort boeken interessant te maken... Als je dat kan ben je een echte schrijver (zegt hij met een lach). [...] Ik kan geen boeken schrijven zonder dat er een hoop bullshit in komt. Mijn leven bestaat uit last en lijden dat verlicht wordt door bullshit te vertellen en lollig te doen.”¹²

¹¹ Herman Brusselmans, *De fouten*, slotzin.

¹² Interview in een VRT-programma geraadpleegd op YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=yqRMmjEEruc>

Absurde, ongerijmde, nonsensicale humor

De boeken van Brusselmans staan vol van absurde situaties en grappen. Ik sla een willekeurige pagina open van *De fouten* en dit staat er.

“Ben jij privédetective Jan ‘Okselvocht’ Vreek?’ vroeg ze. ‘Die zit voor je, ma’am,’ zei Vreek, ‘En dat van okselvocht is een leugen. Ruik maar.’ Hij stak z’n handen omhoog, en de vrouw rook. ‘Het is geen leugen,’ zei ze, ‘Bij lange geen leugen. Maar daar kom ik niet voor. Ik wil dat je m’n man betrapt, ik ben er bijna zeker van dat hij een minnares heeft.’ ‘Hoe heet je man?’ vroeg Vreek. ‘Piet ‘Balstank’ Verwaas,’ zei ze, ‘en geloof me, dat van die balstank is niet gelogen.’”¹³

Ik vind dit fantastisch. Het heeft een bepaalde onzinnigheid of onbenulligheid. Ik vind het heel moeilijk te beschrijven wat ik hier zo fantastisch aan vind en stiekem wil ik weten hoe je zo iets schrijft, omdat ik het zelf ook zou willen kunnen. Om dit te weten te komen moet ik eerst weten wat absurde humor is, waar het vandaan komt en wie het nog meer in de literatuur inzet zodat ik het kan vergelijken. Nou dan ga ik dat nu maar eens effe doen! (Je merkt al dit hoofdstuk is een stuk luchtiger dan dat zware zelfmoord, het leven is een gedoetje, hoofdstuk hiervoor.)

Absurde humor of ongerijmde humor is een vorm van humor waarbij onzinnige, nonsensicale en surrealistische elementen worden samengevoegd. Typisch aan deze humor dat de absurditeit van het leven laat zien, zijn grappen die alle wetten van de logica of fysica tarten, verwijzingen naar obscure namen, dingen of figuren in een context waar ze totaal niet in thuishoren en vaak ook het gebrek aan een pointe of clou. Situaties die een bepaald wereldbeeld laten zien dat we allemaal kennen en zo te vormen tot iets wat we niet kennen of hadden verwacht. Het gaat weer om die spiegel voorhouden aan het publiek: kijk dit is de wereld die je kent en dit is daar absurd aan. In het geval van ongerijmde of absurde humor is die spiegel een lachspiegel die we kennen van een kermis. Zo’n golvende spiegel die je dik maakt of heel dun en lang. Het weerspiegelt jou maar de logica die je normaal gesproken in je spiegelbeeld herkent is weg. In het geval van Absurdisme, dat ook humoristisch kan zijn, heeft het woord absurd een filosofische lading zoals ik in hoofdstuk Absurdisme beschreven heb, maar in het geval van absurde humor heeft het woord absurd de gebruikelijke definitie: onzinnig, ongerijmd. Om verwarring te voorkomen noem ik het vanaf nu ongerijmde humor.

Een van de meest bekende ongerijmde humor is die van Monty Python. Zij brachten absurditeit in hun shows door bijvoorbeeld de aftiteling halfweg al te laten lopen, en door te spreken tegen de camera (het breken van de vierde wand). Iets waar Brusselmans niet vies van is.

¹³ Herman Brusselmans, *De fouten*. pp. 70

“Zo’n stom antwoord was dat niet, omdat mannen toen inderdaad veel meer wisten dan vrouwen, iets wat in onze huidige tijden gelukkig nog niet veel veranderd is. Met onze huidige tijden bedoel ik de periode rond het jaar 2014, overigens het jaar waarin dit boek is geschreven, en voor de zekerheid herhaal ik het nog eens: wat er in het boek staat speel zich dus af in 1961, en daar moet de lezer van vandaag toch enigszins rekening mee proberen te houden.”¹⁴

Meestal speelden ze zelf de vrouwenrollen, wat voor een extra komisch effect zorgde. In de speelfilm Monty Python's *Life of Brian* (1979) speelden ze zelfs vrouwen die op hun beurt weer voor man speelden in een sketch over een steniging waar volgens de wet geen vrouwen bij mogen zijn.

(Aan deze voorbeelden waar de vrouw het eventjes moest ontgelden ga ik mijn vingers als man niet branden, ik ga ervan uit dat hier geen sprake is van vrouwenhaat, alles behalve dit, misschien zijn het spottende reacties op het feminisme, dat moet kunnen vind ik als man. Het laat volgens mij juist zien dat, of het nou 2014, 1961 is of het jaar 0, dat vrouwen altijd het onderspit delfde en dat mannen dit wel degelijk zien en niet ontkennen. Toch mijn handen in het vuur gestoken... Dit terzijde.)

Een ander voorbeeld waarbij Monty Python de logica en verwachting tart zijn *The Silly Olympics*. Sporten voor mensen met een mankement die niet zijn aangepast naar hun mankementen. Bij de honderd meter voor mensen zonder richtingsgevoel staan hardlopers klaar voor de start zoals wij dit kennen. Als de start afschiet rennen de hardlopers allemaal in een willekeurige richting.

Een voorbeeld uit *De fouten* waarin Brusselmans uitlegt wie zijn oordoppen verzameling kocht.

“[...] en niet aan een man met een kunstaars, maar een vrouw met een kunstaars. Haar naam was Valeria Doebotsjenko, en ze was een Russin, die asiel had aangevraagd in België, nadat ze niet meer naar haar land was teruggekeerd aan het eind van het Europese kampioenschap zwemmen voor mensen met een handicap aan de aars. Daar deden personen aan mee met versteende aambeien, met aan elkaar gegroeide kaken, met een onnatuurlijke holbaard, met een dubbele anus, en dus met kunstaarsen. Haar echte aars was Valeria kwijtgespeeld toen ze als kind seksueel experimenteerde door een buks in haar schijter te schieten, en je zult het altijd zien, ze vuurde zelf de buks onverwacht af, met de gekende gevolgen.”¹⁵

Even de platheid en grofheid weggelaten van het laatste voorbeeld, zie je in beide voorbeelden een situatie die we niet aan zien komen. Die van Monty Python is simpel en ligt op ‘t randje van je verwachtingspatroon. Die van Brusselmans roept meteen vragen op. Bestaat een kunstaars überhaupt wel (volgens mijn autocorrectie niet), dit tart de fysica. En dan ook nog een kampioenschap voor mensen met een handicap aan de aars, dit tart de logica. Als je deze twee voorbeelden naast elkaar zet,

¹⁴ Herman Brusselmans, *Zeik pag. 6*

¹⁵ Herman Brusselmans, *De Fouten*. pp. 119

moet je haast wel concluderen dat Brusselmans schatplichtig is aan Monty Python, maar ik denk dat iedereen schatplichtig is aan hen aangezien zij in de jaren '60 humor op zijn kop hebben gezet en zo'n beetje het ongerijmde humor genre op de kaart hebben gezet.

Ik zeg expres op de kaart gezet, omdat ongerijmde humor langer bestond en zij niet de uitvinders zijn hiervan. In mijn introductie schreef ik dat ik inspiratie voor het schrijven haalde uit kunst en film. Daarom geef ik nu kort en krachtig een aantal voorbeelden van ongerijmde humor uit beeldend werk. Alice in Wonderland, *Lewis Carroll (1865)* maar ook Jheronymus Bosch (*1450-1516*), Pieter Brueghel (*1530-1569*) en James Ensor (*1860-1949*), die absurde, grappige wezentjes en situaties schilderden. Denk ook aan surrealisten als Salvador Dali (*1904-1989*) en Rene Magritte (*1889-1967*) die komische vervreemdende schilderijen en sculpturen maakten. Ook aan Marcel Duchamp (*1887-1968*), we doen er op de academie heel serieus over maar het is toch ook heel grappig dat je een urinoir in een museum zet, dit tartte toentertijd de logica. Ook hedendaagse kunstenaars bewijzen dat humor in de kunst nog leeft, zoals Maurizio Cattelan die een gouden werkende wc-pot in het Guggenheim New York tentoonstelt. In bijlage 1, vind je de afbeeldingen van genoemde kunstenaars en kunstwerken.

Terug naar Brusselmans

“Na het verlaten van het huis, op weg naar de brigade in Gent, had de fiets van Broekgat een lekker band gekregen, en als er iets was wat Broekgat haatte was het lekke banden herstellen. In z'n top drie van meest gehate dingen stond lekke banden herstellen dan ook op een verdiende derde plaats. Op de tweede plaats stond veenbessen plukken, en op de eerste plaats het insmeren van sanseveria's met een bruine vloeistof.”¹⁶

Wat ik hierin ontdekte is dat hij een opzetje geeft tot het verzinnen van iets absurds. Door een top drie aan te kaarten heeft hij twee open mogelijkheden geconstrueerd waarin hij vreemde dingen kan schrijven die Broekgat haat. Hoewel je tijdens het lezen van Brusselmans niet meer zo naïef bent om te geloven dat er iets normaal aan komt, speelt hij hier weer met de verwachting, we weten als lezer niet wat we kunnen verwachten. Veenbessen plukken is iets onnozels, het is ingezet om een vreemde verwijzing te maken naar iets obscuurs, maar je zou dit als lezer nog weleens gedaan kunnen hebben, het is iets waar je niet snel opkomt en daarom een raar voorbeeld van dingen die je kan haten. Maar het insmeren van een kamerplant (sanseveria's) met een bruine vloeistof is echt iets raars wat naar mijn weten nog nooit iemand heeft gedaan. Het tartte de verwachting en ging in tegen de logica, benoemde iets obscuurs en Broekgat is een obscure naam, de elementen van ongerijmde humor bijeen. In dit voorbeeld zag ik hoe zo'n grap of noem het een scène kan ontstaan. Door het tekstueel op te zetten, een top drie geeft de schrijver mogelijkheden om zijn fantasie aan te spreken. Ik kan me voorstellen

¹⁶ Herman Brusselmans, *Ziek*. pp. 93

dat Brusselmans de twee uit de top drie zo uit zijn mouw heeft geschud, het komt verder ook nergens terug dus ze lijken ook niet van belang voor het verhaal.

Twee ander voorbeelden waarin dit gebeurt haal ik uit boeken die bestaan uit absurde ongerijmde dingen en onzinnigheid.

“It all started when he was seven years old. He accidentally walked into his sister's room when she was naked and discovered that she had an enormous bush. He persuaded her to enter the Big Bush contest, she won first prize, and they split the money. When he was eight he found a boll weevil in her tampax, used his share of the prize money to hire a good lawyer, sued the Tampax Company, and collected enough to retire at nine. Instead he invested the money wisely: 80% in growth stocks, 20% in red chips. He dropped out of Fifth Grade and used the dividends to hire tutors. He hired only graduate-school dropouts: they were cheap and they were good. The growth stocks tripled in value during his teens. By the time he was twenty-one he had all the knowledge and capital he needed. He passed the examination to become a subway-token broker, speculated in subway tokens, and eventually cornered the market in subway tokens. He compared astronomical tables and stock market charts, and was the first to see that an impending eclipse always causes the stock market to drop. He studied female anatomy late at night observed how women are specially built for smuggling jewels, and was the first to discover the insidious link between female bodies, cotton fields, and diamond mines, He sold barf-proof carpets to fraternity houses.

[... Zo gaat het een pagina verder en verder ...]

In Argentina he consolidated the bola factories, and in the Caribbean he became known as the T-shirt czar. He cornered the black market and cleaned up in coal, licorice, crows, and black-snakes. He made a fortune during the baboon craze with his rent-a-baboon idea. He discovered that no two armpits were alike, and soon was receiving fees from police departments all over the world for his patented method of identification: armpit photos. He understood well the advantages of vertical integration: his own ships carried his own artesian wells to service his own brass mines. He was immensely wealthy, yet he always picked up pennies from the sidewalk, believing it was hubris not to do so. He believed in insurance at every level: he carefully watched beggars wrapping their feet in rags and memorized the technique.”¹⁷

Dit komt uit *Corroboree: A book of nonsense (1977)* van Kenneth Gangemi, een boek waarin hij al zijn onzinnige werken heeft gebundeld.

Ook hier zie ik terug hoe de schrijver een opzetje aan zichzelf gaf door te besluiten te schrijven over een jongen die allerlei handeltjes had. De voorbeelden zijn vreemd en onlogisch en niet bestaand. Door dit op te zetten kan de schrijver eindeloze handeltjes verzinnen die het karakter onderneemt.

¹⁷ Kenneth Gangemi, *Corroboree: A book of nonsense*, pp, 9

Een Nederlands equivalent van *A book of nonsense* is *Een heel normaal boek* (2006) van Ronald Snijders en Fedor van Eldijk. Waarin absurde situaties en verzinsels zijn beschreven.

Ook hier vind ik een voorbeeld van een opzetje tot absurde dingen. Deze is namelijk heel nauwgezet. Onder het kopje Tv-programma-ideeën staan tv-programma ideeën die zo absurd zijn dat ze nooit op tv zullen verschijnen. Dit is minder literair maar laat wel zien hoe zo'n grap werkt.

“‘Shots’ Bekende Nederlanders krijgen voor het eerst heroïne toegediend. Daarna wordt gepraat met een psycholoog. In de eerste uitzending zijn te gast: Andre van Duin en Mies Bouwman. Presentatie: Bert Kuizienga.

[...]

‘Automatisch wapen’ Een panel van bekende Nederlanders buigt zich over de vraag of het schietwapen van de week een automatisch wapen is. De bekende Nederlander die het juiste antwoord raadt, mag het wapen leegschieten op een goed doel.”¹⁸

Dit boek dient vooral grappig te zijn, maar het laatste voorbeeld zou gemakkelijk te verwerken zijn in literatuur.

Eigen voorbeeld:

Herbert Bertheer zette de tv aan en zapte naar RTL 4 waar Frans Bauer een schietwapen in zijn hand had en van de quizmaster Valerio Zeno de vraag kreeg of het wapen automatisch is. Frans zei dat dit zo was en mocht op een goed doel schieten. Ze reden naar het hoofdkantoor van Stichting Kat in nood waar Frans zijn magazijn op leegschoot. Herbert zapte naar NPO 2 waar hij Ilse de Lange zag praten met een psycholoog over haar eerste shot heroïne die door het programma was ingediend, ze zou het zo weer doen.

Door een situatie op te zetten die we allemaal weleens doen: de tv aanzetten, creëerde ik de kans om iets onverwachts te laten zien, absurde tv-programma's. Voor dit geval bedacht ik een obscure naam en tartte ik (of nou ja eigenlijk Ronald Snijders en Fedor van Eldijk) de logica door onmogelijke programma's te laten zien. Het heeft ook geen clou.

Er bestaan andere methodes voor het schrijven van een komische scene. Komedieschrijfster Leigh Anne Jasheway hanteert een oefening voor absurde scenes. Schrijf de woorden wie, wat, waar, wanneer en waarom op een leeg vel papier en verdeel ze met verticale lijnen. Maak ook een horizontale lijn te midden van het papier. Kies een onderwerp, zoals een autoachtervolging. Schrijf nu in de bovenste hokjes dingen die jij associeert met dat onderwerp. In de onderste hokjes schrijf je dingen op die je er juist niet mee associeert. Je mixt deze associaties binnen een scène. Zo wordt het verhaal dus vreemder en interessanter. Zie *bijlage 2* waarin ik deze oefening heb uitgeschreven met een voorbeeld van het tabel.

¹⁸ Ronald Snijders en Fedor van Eldijk, *Een normaal boek*. pp. 109-112

Zo zie je maar dat toepasbare methodes zijn om humoristisch ongerijmd te schrijven, maar het is vooral interessant om te zien dat een komische scene niet altijd onbenullig is en toch echt techniek en oefening vereist, wat mij het alleen maar meer laat appreciëren.

Conclusie om te concluderen

Ik stapte dit onderwerp in met mijn lolbroek en grapjas aan. Al snel hing ik de jas aan de kapstok en trok ik mijn broek uit (en een andere aan). Ik ontdekte namelijk dat om komisch te schrijven je een hoop bagage nodig hebt die je met humor kan verwerken. Via humor van Brusselmans leerde ik over het leven en vooral dat je daar niet te veel over na moet denken. Ik vind het leven nu ook absurd en totaal onzinnig, maar ik leef en daarom zal ik er wat van maken. De literaire stroming van Absurdisme en Ongerijmde humor liggen dicht bij elkaar, misschien dienen beide andere doelen, maar het grondprincipe is gelijk. Het leven is absurd, onzinnig, dit laten we zien, je kan niet anders dan door gaan en in het geval van Brusselmans en nu ook die van mij, kunnen wij niet anders dan door blijven schrijven.

Brusselmans opende een aantal jaar geleden een nieuw inzicht op de literatuur voor mij. Ik was bang dat ik dit inzicht door deze scriptie te schrijven voor mijzelf kapot zou maken, zoals je een goede grap nooit moet uitleggen. Nu ik hem nader heb onderzocht opent hij voor mij een nieuw inzicht op het leven, hoe zweverig dat ook klinkt. Enigszins verrassend voor mij, omdat ik zijn werk voorheen las omdat ik het grappig vond. Nu lees ik het met een andere blik en kan ik ook andere literatuur met een andere blik lezen. En ik kan hetgene wat mij aan deze specifieke literatuur interesseerde, nu ik het beter begrijp, zelf toepassen. Ik heb zin in onzin.

Bijlage 1

Jheronimus Bosch, *Tuin der lusten*, (1480-1490)

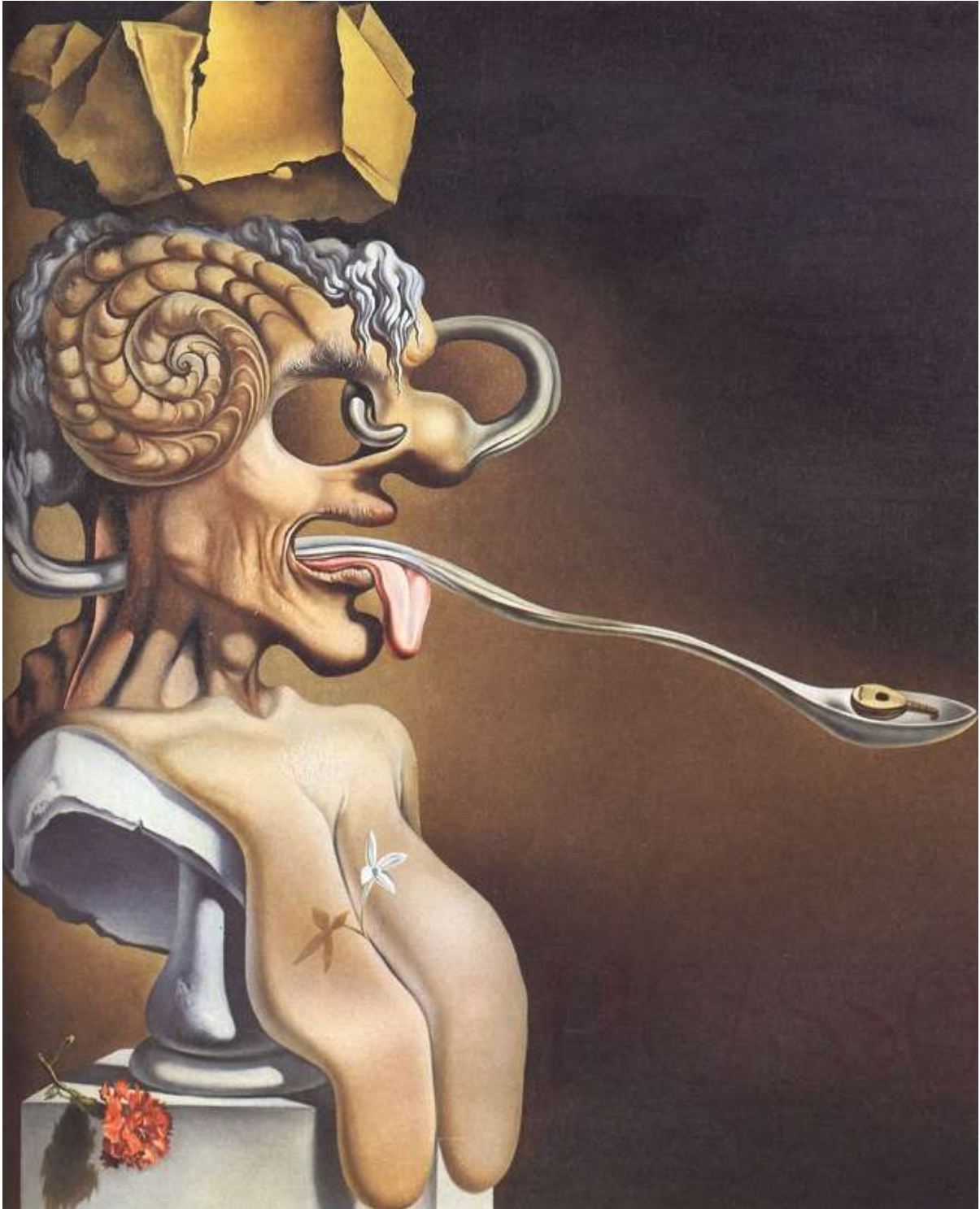
Pieter Bruegel (de oude), *Dulle Griet*, (1561)

James Ensor, *The frightful musicians*, (1891)

Rene Magritte, *La Lampe philosophique*, (1936)

Salvador Dali, *Portrait of Picasso*, (1947)

Marcel Duchamp, *fontaine*, (1917)

Maurizio Cattelan, *America*, (2016)

Bijlage 2

AUTO ACHTERVOLGING

WIE	WAT	WAAR	WANNEER	WAARDOM
DRONKEN MAN	AUDI A1	SNELWEG A1	'S AVONDS	STOP TELLEN GENEGGERD
BOEVEN	BUSJE	PROVINCIALE WEG	'S NACHTS	BOEVEN OP DE VLUCHT
KONIJN	PRAAL- WAGEN	PARKEER- PLAATS INTRATUIN	TUSSEN TIJD EN RUIMTE	KWAAD DOOR STINK SLEET
ASTRONOET	HOVER- CRAFT	NOORD ZEE	1000 B.C.	OVER TENEN GEREDEN

Voorbeeld 1

Toen de praalwagen over de tenen reed van de dronkenman in konijnenpak achtervolgde deze man de praalwagen met zijn Audi A1. Het ging niet heel snel. De dronkenman kon de wagen niet laten stoppen. De praalwagen, uitgedost als Astronaut reed namelijk de N202 op en was te breed voor de Audi om in te halen. Uiteindelijk arriveerde de wagen bij de opstelplaats van alle praalwagens op de parkeerplaats van de Intratuin. De dronkenman in konijnenpak stapte uit, maar voor hij actie kon ondernemen werd hij overreden door een hovercraft.

Literatuurlijst

Herman Brusselmans

Brusselmans, H. *Zeik* (5e ed.). Amsterdam, Prometheus. (2014).

Brusselmans, H. *Poppy en Eddie en Manon en Roy Harper*. Amsterdam, Prometheus. (2016).

Brusselmans, H. *De fouten*. Amsterdam, Prometheus. (2016)

-

Camus, A. *De vreemdeling* (33 ed.). Amsterdam, Nederland: De Bezige Bij. (2013)(1942).

Camus, A. *De mythe van Sisyphus*. Samenwerkende Uitgevers VOF. (2013).

Fortuin, A. In 'De fouten' parodieert Herman Brusselmans vooral zichzelf. *NRC*. (2016, 14 oktober).

Gangemi, K. *Corroboree: A book of nonsense* (gekopieerde tekst, origineel in bezit van Ilse van Rijn.) (1977).

Jones, T. (Regisseur). *Life of Brian* [Film]. Engeland: HandMade Films, Python (Monty) Pictures. (1979).

Monty Python. *Silly Olympics Sketch - Monty Python's Flying Circus* [Video]. Geraadpleegd van Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=UI8CWptOEm8>. (1972).

Nieuwenhuis, R. .Open boek Herman Brusselmans. *NRC*. (2015, 07 oktober).

Schaatsbergen, R., & Jasheway, L. A. *Negen tips om humoristisch te schrijven*. Geraadpleegd van <http://www.schrijvenonline.org/tips/negen-tips-om-humoristisch-te-schrijven>. (2012, 28 maart).

Snijders, R., & Eldijk, F. van. *Een normaal boek* (3e ed.). Amsterdam, Nederland: Prometheus. (2006).

Stanford Encyclopedia of Philosophy. *Albert Camus*. Geraadpleegd van <http://plato.stanford.edu/entries/camus/>. (2011, 27 oktober).

VRT. [Interview met Herman Brusselmans] [Video]. Geraadpleegd van <https://www.youtube.com/watch?v=yqRMmjEEruc>. (2016).

Website Monty Python. Geraadpleegd van <http://www.montypython.com/>. (2016).